

SZABÓ MAGDA: A RÉGIMÓDI ASSZONY

Magyartanárok Egyesülete, 2012. november 17-én, Kossuth Klub

Előadásom címe Szabó Magda egyik utolsó művére utal. Annakidején kritikát írtam egyik utolsó regényéről, a Für Eliséről (Cili én vagyok, Alföld 2003/11), Magda néni elég mérges lett rám, sőt dühös, és elátkozott. Azért, mert régimódinak neveztem. Pedig én nagyon szeretem Szabó Magdát, elsősorban korai regényeit, mert radikális, erős hangú, bátor szerző. Kései művei már sokkal kimértebbek, számítóbbak és mintha belekeveredett volna saját önéletrajzi terének túlírásába, az életrajz Szabó Magda-féle fikcionalizása leginkább Az öz című 1959-ben megjelent regényében sikerült bravúrosan.

Végül beláttam, Szabó Magdának igaza van, ő egyáltalán nem volt régimódi, amikor korai regényeit papírra vetette.

Hogy feminista szempontból lehet-e őt olvasni, az számomra nem is kérdés. Szabó Magda a magyar nő irodalom emblemikus képviselője lehetne, de a magyar irodalomban hiányoznak az ilyen evidenciák, és a feminista szó a mai napig negatív konnotációkat hord, inkább eltagadott, körbeírt, vagy került téma. Szabó Magda nyilatkozatai is ez ügyben kellően ellentmondásosak, számos interjúban tagadja női íróságát, állítása szerint nincs köze a feminizmushoz. Ugyanakkor női hősei kiszolgáltatottak, emancipálódó, szenvedő hősök. Női hősei a munka, a karrierje, és a családi, intim szövődékek (érzelmek) hálója folytán az anya és az apa freudi háromszögében állva tapasztalja meg a világot, mely tele van feszültséggel. A hagyományos műveltség nem elég a világ elrendezéséhez, a történelem tele van zsákutcával, a test pedig kiszolgáltatott. A tét – ahogy Az öz című regény tétje is – vajon hogyan beszélhető el egy 20. századi önéletrajz?

Női irodalom egyik ismérve: önéletíró irodalom, önéletrajz, önkifejezés, biográfia, intimitás, frusztrációk, szexuális kiszolgáltatottság áll írásainak középpontjában. A gúnokritika ezeket vizsgálja, a női önéletírásokra koncentrálna próbálja meg ezek különleges státuszát leírni és magát a műfajt kanonizálni.

Populáris író, lektúr, népszerűség, női regények

Olvasatok a netről: moly.hu oldalon érdemes megnézni: **Az Őz** könyvének kommentjeit. 197 (kimagaslóan magas) Egri Csillagok 1424, Pál utcai fiúk: 1469, Nyugalom: 339 Esterházy: HC 107 Galgóczi: Vidravas 28 **Abigél 1048 komment (csillagozás)**

Hogyan olvassa a közönség Szabó Magdát? Szimbolikus arra nézve, a populáris befogadás miért kedvel egy női szerzőt.

Idézetek a moly.hu kommentjeiből:

„részletgazdag stílusa miatt szeretem Szabó Magdát”

„a szegényekről írja könyveit”

„főhőse tényleg ott volt, megélte az eseményeket, könnyen átélhető író”

„valós személyiség, valós gondok”

„Az Őz által tudtam szembenézni magammal, és elfogadni kevésbé jó tulajdonságaimat”

„Nehéz olvasni, csapongó”

„Alig kapok levegőt olvasás közben”

„Most, hogy a végére vergődtem a dolognak azt látom, megkésett vallomás.

Ilyet nem szeretnék soha. Olyat se, hogy valakivel folyton dacoljak, s minden cselekedetem hozzá mérjem. Avagy mit tesz Angéla – Mit teszek én. A legnyomasztóbb az, hogy Eszter senkit nem szeret. Teleologikusan cselekszik – hogy Angélának nehogy jó legyen.

Az izzó gyűlölet és önsajnálát nem győzött meg.

Legalább lettél volna szerelmes, Eszter, drága...”

„Eszter első személyű, vallomásszerű története paradox módon egyszerre tűnik tárgyilagosnak és szubjektívnek. Tudatosan, mintegy hidegen, tárgyát kívülről szemlélve mutatja be a lélek vergődéseit, és mégis úgy érzed, ennél őszintébben nem lehet szólni – de nem álarc ez is? És vajon ki az őszinte és kié az álarc? És bármennyire nem szokás ezt manapság kérdezni – mennyi van benne magából a szerzőből? Honnan erednek ezek a

kegyetlenül őszinte és őszintén kegyetlen, ugyanakkor az olvasóban megértésre találó szereplők, elbeszélők?”

„Nehezen tudok megszólalni utána”

„sokkal inkább az kápráztatott el, hogy találtam magamra egy-egy, egyébként sokszor gyomorforgató önmonológban. Encsy Eszter megkeseredett, önző, kegyetlen és satöbbi, de nem inkább azért látjuk annak, mert a társadalom ezt kívánja tőlünk, mert ez rögzült belénk? Egy-egy gondolata vagy tette első olvasatra elborzasztó, és én is hevesen ráztam fejem, hogy ez mennyire távol áll egy klasszikus értelemben vett „normális” embertől”

„Undok főhős, rossz könyv”

„Kárörvendő főhős, nem tudok vele azonosulni, gonosz”

„Nagyon sokkoló könyv”

„Nyomasztó könyv, mégsem bírtam letenni”

„Belemenni a könyvbe, ráordítani, belerúgni és felpofozni, menjen már hozzá, elengedheti magát, legyen boldog... újra- és újraolvasva, minden évben, az őz nedves szuszogásával a tenyeremben...”

„Régimódi életrajzi szövegtér”-ként olvastam regényét, ahol elsősorban egy biográfiai én dominál, aki össze-vissza rakosgatja szereplőit, már-már önmaga hitelének vesztese sem érdekli különösebben. Ehhez képest korábbi regényei, melyeket az ötvenes és hatvanas években írt. Őz (1959), Ókút (1970), Régimódi történet (1971) sokkal megbízhatóbbak, bátrabbak és kevésbé nárcisztikusak, mint időkori műve, vagyis: kevesebbet hazudnak bele a fikciós munkába, ezért izgalmasak.

Ki a szerző/ki beszél?

Ki is Szabó Magda? Lehet-e tárgya a feminista kritikának? Lehet-e őt Gender-szempontról elemezni? Günokitikai¹ irányból olvasni - igen. Kortársai közül, akik Nemes Nagy Ágnes, Palotai Boris, Galgóczi Erzsébet, Janikovszky Éva – kitüntetetten női sorsokkal foglalkozik. A lélektani-regény és a családregegy felé vonzódik, közvetlen női tapasztalatot ír bele figuráiba. Szexualitás, test, kitörési vágy, társadalomkritika női szemszögből – ezek a témái.

Ugyanakkor a református civisváros írója, meghatározott történelmi és társadalmi problémákról ír, ezek ismétlődnek műveiben. Fontos szerepe van számára az írásban: a polgári hagyománynak (lakás, tér, utca, zene, műveltség); családtörténet, származás, hagyomány, országtörténet, lélek zavarai, önkény, önlefokozás, megaláztatás, kiközösítés, kommunista és modernista polgári Magyarország rivalizál (Angéla Az Őzben például marxista lesz)

Kontextus

Magyar irodalom, háború utáni nemzedék, hatvanas években nyílik meg a lehetőség, kultúrpolitika. Női szerzők:

- meseírók – Nemes Nagy, Szabó Magda
- tőrtek, és támogatók – Galgóczi, Janikovszky Éva
- metaforikus, parabolisztikus beszéd – Nemes Nagy Ágnes, Hervay Gizella
- lektúr írók lesznek – Szabó Magda, Palotai Boris
- külföldi siker

¹ Mi a günokritika?

Elaine Showalter tanulmányában így fogalmazza meg:

Úgy hiszem, az elmúlt évtized volt az, amikor hozzáfogtak a nőies meghatározásához. A feminista irodalomtudomány a revíziós szövegértelmezéstől fokozatosan a nők által írt irodalom kitartó vizsgálata felé fordult. A feminista irodalomtudomány e folyamat során létrehozott második eljárása a nőknek *mint íróknak* a tanulmányozása, s tárgyai a nők által írottak története, stílusa, témái, műfajai és szerkezete; a női kreativitás pszichodinamikája; az egyéni vagy kollektív női karrier pályája; valamint a női irodalmi hagyomány fejlődése és törvényszerűségei. Mivel egy ilyen speciális kritikai diszkurzusnak nem volt angol elnevezése, a „günokritika” kifejezést találtam ki rá.

in: Uó: A feminista irodalomtudomány a vadonban

whistler.uw.hu/meri/textar/showaltervadon.doc

- 89 után lesznek ismertek – Polcz Alaine

Szabó Magda

2003-ban az Európa Kiadó újra felkarolja, hihetetlen siker

Abigél – egyik legolvasottabb magyar ifjúsági regény, film

Nyelv: monológok. Női hang, női beszéd áll a regényeinek középpontjában.

Regényújító: kapcsolat a hagyománnyal, hatása van a mai írónemzedékekre:

Esterházy Péter kedvenc regénye az Ókút. **Térey János** vagy **Háy János** is többször hivatkoznak rá. Életrajz-írás: **Rakovszky Zsuzsa, Tóth Krisztina** kimutatható hatása van:

Háy János így ír róla:

„Azt hittem, úgy él, mintha a Régimódi történet egyik díszletébe lépnék: ódon bútorok, kézi szövésű, dögnehez keleti szőnyegek, ezüstök, rossz festmények a felmenőkről. Amikor kinyílt az ajtó, két koszlott kutya rohant felém, talált tárgyak, aztán a fickó, aki segít sétáltatni, ő is, akár a kutyák, az utcáról keveredett ide. A szobában linó, az a parkettamintás, ki ne ismerné, a székeken nyers pokróc, hogy a rugók ne ugorjanak a leülő fenekébe, mert a kárpit már darabokban, könyvek, íróasztal. Szerettem, hogy így él, s nem úgy, ahogy képzeltem, hogy él. De nem szerettem nála kávé inni, mert az írásnak és a közvetlenségnek igen, de a kávénak nem használt ez a lazaság.

Szerettem, hogy szereti a sebességet. Előreszólt, hogy kisfiam, ha valami közéletit kérdeznek tőled, akkor mondd azt, hogy az időjárás ma nagyon szép. Jót akart, mégsem szerettem, hogy gyávaságra oktató.”

Az őz (1959)

A regény egy hosszú monológ. Encsy Eszter emlékirata. Drámai naplót olvasunk, egy nő intim kitárulkozását, lemeztelenkedését. Közös és egyéni emlékek keverednek a szaggatott, kissé csapongó emlékiratban. A regény tere is nagyon érdekes: a háború emlékezet éppúgy benne van, mint a Rákosi-korszak egy karrierista színésznő szemszögéből (amolyan szocialista Hiúság vására ez a könyv.). A színésznő szegény, deklasszált családból származik, de karriert fut be, így egy emancipált, az állami feminizmus korszakában fölnőtt nő

szemszögéből látjuk a világot. Hely: vidéki város (Debrecen?) szegénytelepe és Budapest. A regényben megjelenik a nemi erőszak és a testi erőszak. Az apa depressziója. Az apa eltűnése a patriarchális szerepből: az apa ügyvéd, de alig cselekszik, végig „fekszik az ágyban”, nyitott ablaknál télen is, mert nem kap levegőt.

A hagyományos kritika a regényt lélektani regényként könyvelte el: ahol: „az emberi lélek torzulásának regénye, a gyerekkori sérülések feldolgozatlansága áll a középpontban”. Szabó Magda: interjúiban és más műveiben később újra és újra teret enged a biografikus olvasatoknak. Az Őz családi háttere, helyszíne és a család ábrázolása más – későbbi – regényeiben is megjelenik. Szabó Magda utólag mindig szeret arról beszélni, milyen fényesen szép gyerekkora volt, hogyan deklasszálódott latinos műveltségű debreceni családja. Bizonyos életrajzi elemek beazonosíthatók a regényben. Apa és anya figurája, utcák, terek, a leányiskola, az internátus, a zene és a képzőművészet beemelése.

Erzsi szerelme a megszólított, gazdag, pesti ember. Főhős színész: a második világháború kitörésekor 15 éves. Balesettel kezdődik, egy pesti lakásba kihívják az orvost (Gyuricát). A test, lélek beszéde kezdődik. Lányiskola/osztálytárak, szenvedélyes viszonyok, háttérben a szegénység, kiszolgáltatottság, deklasszálódás, nosztalgia, irigység, gyűlölet, férfiak.

Polgári világ ELLENTÉT szocializmus, internacionalizmus, kitelepítések, államosítás, vesztes háború

Tét: az igazság felfedése. Eszter egykori szerelmét szólítja meg az emlékiratban.

Hogyan beszél a főhős? Ez szorosan összefügg a feminin írással. A feminista írás megszólalásának módjai a regényben:

A beszéd nehéz, gondot jelent Eszter számára. Ugyanígy az írás is, az elmondás és az emlékezet. Vannak ún. sűrített, önreflexív helyei a regénynek (a lektűrökben ezek hiányoznak), ahol ezeket leírja a regény.

Megjelenik a tér, az elbeszélő korábbi otthona, családja. Kőgáton élnek: **szegények telepe, jogfosztottság** Ellentét: Angéla osztálytársa az internátusban, későbbi szerelme is gazdag

Elbeszélő: lakásában később kényszeresen mindenhová pénzt dug: **PÉNZ nagy szerepe** (szemben az államszocializmussal)

Idézet (első fejezet): „Gyerekkoromban oly sok esztendeig hallgattam, hogy később seose tanultam meg beszélni; én vagy hazudni tudok, vagy hallgatni. Ami az életrajzomban van, az hazugság. Amit az emberek beszélnek rólam, az is hazugság. Én úgy tudok hazudni, hogy megélhetnék belőle. Onnan tudtam meg: nem lehet már segíteni rajtam, hogy még neked sem bírtam igazat mondani.”

Szégyellőség, szexualitás, meztelenség:

„Pipi megmondhatta volna, mennyire nem vagyok szégyellős. Legszívesebben ruha nélkül járnék, ha meleg van. Pipi viszont tudja, hogy két tyúkszem van a jobb lábamon, és nem múlik el soha, semmiféle csináltatott cipőtől. Milyen dühös voltál, mikor nem engedtem meg, hogy eljöjj velem cipőt próbálni Szurduszhoz, azt a pántos, piros cipőt. Nem akartam, hogy lásd a jobb lábamat. Nem akartam elmondani neked Irma nénit.”

Anya/anyához való viszont, emancipált, okos, művelt anya

„Anyám háztartásbeli” – ez áll minden életrajzomban. Anyám nem volt háztartásbeli a szónak abban az értelmében, ahogy a személyzeti osztály elképzei. Anyám úgy dolgozott reggeltől estig, mint egy kapás. Egyszer hoztál nekem egy Mozart-életrajzot, valami csodálatos rokokó metszet volt az első lapján. Kérted vagy háromszor is, adjam oda, szeretnéd átnézni, nem olvastad még te sem. Azt mondtam, nem tudom, hol van, Juli elhányta, vagy kinn felejtettem a strandon. Akkor megint dühös lettél, aztán elnevetted magad. Azt hiszem, mindig örültél, mikor valami felelőtlenségen kaptál rajta, valami „lazaságon”. Úgy érezted, ilyenkor nem figyelek, nem gyanakszom, elengedem magam.

A háború, a szocializmus és az otthon női szemszögből:

„Az életrajz mellé adtak egy lepedőt is, ördög tudja, hány kérdéssel. Az egyik azt tudakolja, van-e rokonom, hozzátartozóm külföldön, internálótáborban vagy börtönben. Nekem ehhez voltaképpen egy pótlap kellene: mert Pálmay Gyurkát a határon fogták el, Dolhay Évi aknára lépett, oda lett a két lába, Béla nagybátyámat úgy dobták le a kastélya lépcsőjén, Alexandra évek óta börtönben van. A többi rokonomat, a városi, megyei urakat mind kitelepítették, Kővár meg Kutasi közt élnek tanyákon meg falukban, Juditkának még csak-csak: ő kijutott Amerikába. Ha kiállítom, aztán írhatom alá: szentpáli Encsy Eszter, a Lendvay színház tagja, Kossuth-díjas. Tegnap egy pillanatra Veronka néni is eszembe jutott; meg kellene mondani a személyzeti főnöknek, intézkedjék, hogy vonják meg a nyugdíját, mert még mindig kapja, s csak sétálgat egész nap kis fekete botjával meg a kutyájával, pedig törvénytáncséli tanácselnök

volt a férje. Egy percig se vette volna komolyan, amit mondok, azt hinné, hazudom, s ilyen együgyű módon próbálok érdemeket szerezni. Pedig én gyűlölöm minden rokonomat.”

Erőszak: Károly, első udvarlója veri őt (kommunista lesz, elválik tőle, ötvenes években karriert fut be a férfi)

Károly ott vert, ahol ért. Otthon azt mondtam, legurultam a padlásról, azért vagyok kék meg zöld. Míg vert, apámat szidta, nem értettem, mivel vádolja, de akkor már elsírtam magam: nem bírtam elviselni, ha apámat bántották. „Kisasszony!” – mondta Károly, mikor végre elengedett. Hogy mondta ezt a szót! „Marha!” – szólt rá Ambrus. – Koldus ez, nem kisasszony!”

Negatív moralizálás, antiklerikális felhang

dacos női elbeszélő, női hang: sikoly, ugrál az időben, megszakítottság, érzelmei vezérlik

„Mindig gyanakodtam a jó emberekre. Soha, kicsi koromban sem hittem, hogy a jóság természetes állapot. Minden jóság mögött azt éreztem, hogy most kifizetnek valamit valakinek, vagy előre befizetnek valamiért. A kóstoló, a talpfolt, az Ambrus szívessége azért van, mert én szakadok meg a moslék emelgetésében, a vasárnapi töröktorta Béla botfűlét és virsliujjait akarta ellensúlyozni. Nagymamám arany ékszert akasztott a nyakamba: senki ne mondhassa, hogy egy Marton unokának nincs még egy nyaklánc sem. Sokkal egyszerűbb volt a nyakamba kapcsolni egy ékszert, mint segíteni apámat, akinek a pénz az életét hosszabbította volna meg. Mikor elkezdted törődni velem, kilesni, nem is azt, hogy mire vágyom, hanem hogy vannak egyáltalán vágyaim, figyeltelek és várakoztam. Vártam, mikor derül ki rólad is, mint mindenkiről, hogy valami felelősséget hárítasz el magadról, valami kell tőlem, előre fizetsz érte, valamit vétettél, így akarod kiegyenlíteni – az első ajándékaidat, amelyeket oly könnybe boruló szemmel vettem át, olyan rebegve köszöntem meg, kidobtam a szemétkébe. Mikor egyszer értem jöttél egy esős este azzal, hogy meg akarod mutatni a hegyeket a ködben, s fenn sétáltunk a bástyasétányon, előreengedtelek egy kis lépéssel, úgy baktattam mögöttem, s a hátad mögött a nyelvemet nyújtogattam, és olyan arcokat vágtam, mint Puck. Utáltalak.

A regény problémája, összefoglalás

- töredezett, elcsukló, elhajló, olykor erőszakos női beszéd: bizonytalanság
- apahiány: az apa (üggyvéd) csak fekszik a szobában, az irodájában, anya dolgozik

- Női barátság: rivalizálás, a szép és okos nő, akit elfogad a társadalom, gyűlölnivaló: „Angélát mindenki szerette”
- az elbeszélő: „Gyűlöltem és a holtom után is gyűlölni fogom Angélát”
- MORÁL: megbünteti, elengedi az őzet. Angéla eteti az Őzet: Őz szimbolikus, szelíd, szeretetre méltó, naiv nőiség, tisztaság, passzivitás, sodródás, biztos polgári lét szemben áll a színésznő küzdelmes életével, testi szerelemmel. A főhős önző! Ugyanakkor emancipált, összetett figura.
- szocializmus: karrierfigurák, rendszerkritika – éhezés, vagyon, pénz elvesztése, hit elvesztése, melankólia – mai szóval depresszió regénye, orosz megszállás kritikus ábrázolása

Hogyan változott Szabó Magda fikciós önéletrajzírói regénye. Ezt érdemes megvizsgálni egy kései regényén, a *Für Elisén*.

Für Elise (2003)

Életrajzi művének tartja Szabó Magda, árva testvéréről és közös gyerekkorukról szól – Cili, apa, anya figura erősek és Debrecen, a Trianon időszaka, Vajdaságban játszódik a regény

A szerző nyilatkozatai szerint: „most feltöri a hallgatás pecsétjét”

Erős szerzői tükör, önkép. szereplő Magdolna. Név szerint, biografikus olvasta adódik, azonban a regénybeli játék szétírja ezt az autoritást, én nem hiszem el a regény egyetlen szavát sem.

A feminista kritika sok vitájában megjelenik az autoritás problémája. A *Für Elisével* Szabó Magda ebben a vitában gyengítené pozícióját.

A *Für Elise* igazi játék a korábbi „szerző” életével, hiszen olyan dolgokat állít benne magáról a megjelenített fiatal lány, Magdolna, amikről eddig nemcsak hogy hallgatott mint szövegbeli én, de a szerző/elbeszélő korábbi vallomásaiból is kifelejtette. Így utólag módosítja, sőt, mondhatni felülírja saját magát. De ennél érdekesebb, hogy mindezt azért teszi, hogy még erősebb autoritást tulajdonítson jelenlegi önmagának mint életművel rendelkező szerzőnek. Szabó Magda mint autoritás azonban épp így (s a hátsó borítót takaró fénykép hatása ellenére) törik életdarabokra; a szerző így egy kitalált személylé, élete pedig regényes életrajzzá válik, még akkor is, ha ezt kijelentései „szó szerint” végig tagadják a művében.

Ám be kell látnunk, a *Für Elise* osztatlan sikere épp a régimódiságában áll. Az idős elbeszélő, múltját elemző Jókai Mór, Kaffka Margit és Tormay Cecil regényművészete alapján, Vergilius retorikai példáival és saját „későbbi” regényalakjai nyomán kezdi el felfűzni mesélnivalóját. Az *Abigél*, az *Ókút* és a *Régimódi történet* eseményei éppúgy a mintái, mint a latin Annalesek mondatai, vagy az európai mitológia világa. Feltehetően az olvasók e példák alapján a lineáris cselekményesség kiszámíthatóságát és a közvetlen közlési módot szeretik, s mikor az író új könyvét több ezer példányban megvásárolták, egészen biztosan nem csalódtak. Szabó Magda könyve elején kéri az ismeretlen olvasót, hogy most gondoljon rá, mert egyszer ő is emlék lesz. Ezzel a kéréssel vezeti őt az emlékezet labirintusába, hogy élete kilencedik évtizedében az idősödő elbeszélő elkerülhetetlenül nézhessen szembe a múlt idővel [ahogy a *Színek és évek*, vagy legújabbban Rakovszky Zsuzsa regénye, *A kígyó árnyéka*].

Szabó Magda reprezentatív arcképe az egész hátsó borítót befedi. Sminkkel borított, enyhe mosollyal takart közismert asszonynak az arca néz ránk; egy igazi dáma, hölgy, özvegy, akit a történelem, a latinus műveltség és az irodalom ihletett, és akit a szigorú református hit és erkölcs nevelt 1939-ig Debrecenben, a Kossuth utcában, a Dóczi Gedeonról elnevezett református leánynevelő intézetben. A könyv így nemcsak tematikusan a reprezentáció eszköze, hanem kettős emlékezet: az Európa kiadó és a debreceni Alföldi nyomda az impresszumban tiszteleg az író előtt.

A *Für Elise* az értékeket csak ritkán közvetítő könyvek piacán hozta a Szabó Magda könyvek régi formáját, hamar az eladási listák élére került. Joggal ünnepelhetett tehát a magyar irodalom. Nagyjából a siker hatása alatt alakult a regény kritikai fogadtatása is. Károlyi Csaba írása az *Élet és Irodalomban* (2003, 47. évf. 1. szám) az elégtétel könyvének nevezi a *Für Elise*-t. Szerinte ez az elégtétel onnan nézve (a történelem felől) kegyetlen, innen nézve megmosolyogni való, a mű központi intenciója ugyanis olyan tabuk felfedésére utal, melyek nagyrészt politikai jellegűek. Ezt támasztja alá Németh G. Béla korábbi tanulmánya (*Irodalomtörténet* 1997/3.), mely szerint az, hogy Szabó Magdának nem jelenhetett meg könyve 1949 és 1958 között, azt eredményezte, hogy akkoriban írt regényei küszködtek a kimondás határával. Ehhez Károlyi Csaba hozzáteszi: „most, hogy bármit megírhat, már nem is olyan érdekes számára az egész, illetve nem önmagában a politika miatt érdekes”. Magam kevésbé osztom ez utóbbi véleményt, hiszen az íróvá válás csak látszólag fiatalkori

teljesítménye a beszélőnek, s bár itt is intenzíven jelen van, most mégis a későbbi évek miatt, „onnan visszanézve” lesz fontos, mit írt meg és mit hallgatott el „Magdolna”. Tehát ebben a műben is intenzíven jelen van **a kimondással való küzdelem**. Csakhogy itt másé a főszerep. Mégpedig a traumák és a kamaszkori szerelmi és érzelmi viszonyok tekintetében maga a közölhetetlen, a traumatikus mint láthatatlan nyelvi alakzat megjeleníthetősége lesz számomra a központi kérdése és egyúttal témája e mostani regénynek. Ezt a kimondásra váró (persze sikertelen, mert lehetetlen) kísérletet nevezném a *Für Elise* második (a nyelv szintjén meg nem jelenő) valóságának vagy *második emlékezetének*.

Az önértékelés és a feltárulkozás moralizáló módja; a régi, a klasszikus retorika valamint a tabukkal átszótt női test beszédének, a fájdalom és a csalódás közölhetetlenségének kudarca jellemzi a könyv nyelvi világát. Máris az autobiográfiák tipizált problémája felé haladunk: vajon amit őszintén közöl velünk a szerző, azzal mit takar el éppen? Szabó Magda könyvében az önéletírói reflexió reflektálatlan marad. Minden említett *énnel* kezdődő mondata a közvetlenség bájos látszatát kelti. Az *én* ugyanis ebben a hagyománnyal írt textuális térben nem tud, s nem is tudhat kívül kerülni önmagán és a regény tematikájából fakadóan ráadásul végig a lélektani oidipuszi háromszög csapdáján belül marad vallomásaival. Ez eredményezi azt a reprezentációs regénymodellt, mely nem igazán mutatja be a szubjektumot érő, az övétől különböző perspektívákból áramló érték-különbségeket, s végül nem is enged a felszínre a nyelv szintjén ellentmondásokat, ún. plurális, *második* vagy *harmadik emlékezeteket*. A kollektív emlékezetből erednek a regény szavai, s a történelem, a városi por, a debreceni kálvinista közeg leírása, tematika katalógusa nem engedi a fiatal lányt, hogy bátrabb elemzésbe vesse magát, hogy valóban feltárja a titkokat. Szabó Magda szemérmes marad Magdolna történeteivel szemben. Az egyes fejezetek így inkább katalógusokká, leírásokká válnak a régi retorika értelmében, s kevés teret engednek a feltárulkozásnak. Ehhez járul az időperspektíva hagyományos szemlélete, az egyes fejezetek szigorú történeti időrendben követik egymást – nagyjából a mű közepén lesz harmadik osztályos tanuló Magdolna, s a regény végén érettségizik.

A *Für Elise*-ben tehát marad minden a régiben. Annak a pozitív elvárásnak megfelelően, melyet a közönség diktál. Az angolos női regényekre jellemző régiség és a klasszikus mesélőkedv biztos záloga az immáron fél évszázados írói, politikai és egyházi sikernek.

Források:

- Károlyi Csaba: *Régi módi*. Szabó Magda: *Für Elise*. = *Élet és Irodalom*, 2003. január 3. 22. p.
- Kiss Noémi: „*Cili én vagyok*” avagy *A régimódi virtuális tér*. Szabó Magda: *Für Elise*. = *Alföld*, 2003. 10/97-104. p.
- Szilágyi Zsófia: *Ex libris*. Szabó Magda: *Für Elise*. = *Élet és Irodalom*, 2003. március 21. 23.
- Vallasek Júlia: *Bonviván és primadonna*. Szabó Magda: *Für Elise*. = *Holmi*, 2003. 6/805-808.
- Erdődy Edit: *Szabó Magda regényei*. = *Literatura*, 2004. 3-4/324-333. p.
- Kiss Noémi: „*Cili én vagyok*” avagy *A régimódi textuális tér*. Szabó Magda: *Für Elise*. = *Irodalmi Szemle*, 2004. 1/59-66. p.
- Kiss Noémi: *Görbe tükör - csábító önéletrajz*. Kortárs „női” elbeszélők: Szabó Magda, Polcz Alaine, Lángh Júlia és Hillary Clinton. = *Irodalomtörténet*, 2004. 4/522-539. p.
- Kolláth Barnabás: *Szabó Magda: Für Elise*. = *Szépirodalmi Figyelő*, 2004. 1/86-87. p.
- Sturm László: *Szabó Magda: Für Elise*. = *Kortárs*, 2004. 3/110-112. p.
- Szele Zsófia: *Cili rejtélye*. Szabó Magda: *Für Elise*. = *Árgus*, 2004. 6/77-78. p.